

Elementele vechi din partid au trimis în acest scop, o delegație condusă de numitul Gyarmathy Nicolae, la București, pentru a lua contact cu conducerea centrală a partidului comunist, a expus situația din Oradea și a cere ordine de urmare.

Raportând cele de mai sus, am onoarea a vă ruga să binevoiti a dispune a se interveni locului, în drept ca atunci când ni se va da ordin de înapoiere la Oradea, să plece toate autoritățile românești (Garnizoana, Legiunea de Jandarmi, Prefectura, Primăria, Poșta, Cercul de Recrutare, etc.) bloc pentru a nu fi expuși la eventuale neplăceri.

*Chestor,
(ss.) L. Fodor*

7.
IONEL POP ÉSZAK-ERDÉLYI KORMÁNYBIZTOS KÉT ÁTIRATA
CONSTANTIN SĂNĂTESCU MINISZTERELNÖKNEK
AZ ÉSZAK-ERDÉLYI MAGYAROK INTERNÁLÁSÁRÓL, VALAMINT
A KOLOZSVÁRI EGYETEM ÁTVÉTELÉNEK KÍSÉRLETÉRŐL

Bukarest,⁴⁹⁹ 1944. november 4.

A

Bizalmas

Nr. 236/Cab.

Elnök úr,

Az október 26–31. között Háromszék, Csík, Udvarhely és Maros megyékben tett ellenőrzéseim során – mely ellenőrzés eredményéről egy részletes jelentést bátorkodom bemutatni – az alábbiakat is észrevételeztem:

Magyarország a fent említett megyékben „székely határőrezredek⁵⁰⁰” hozott létre, ahová kizárólag magyarokat – székelyeket – sorozott be a nevezett megyékből. Ezek a katonai alakulatok, a magyar reguláris hadsereg részét képezve, részt vettek a román és a szovjet hadseregek elleni harcokban.

Miután elvonult a front, jelentős számban érkeznek haza a szülőfalvaikba olyan emberek, akik a magyar hadsereg tagjai voltak és akik ténylegesen a román–szovjet [sic!] hadseregek ellen harcoltak. Mindnyájan megpróbálják igazolni, hogy dezertáltak a magyar hadseregből, hazatértek, mert nem akartak tovább harcolni.

A helyi demokratikus érzelmű magyar vezetők, akikkel beszéltem, állhatatosan ezen „dezertálók” mellé álltak, kérvén, hogy ne internálják őket és ne is foganatosítsanak ellenük semmiféle intézkedést. Ugyanúgy érveltek, ahogy fentebb már írtam. Ugyanakkor értésemre adták, hogy a magyar kisebbség üldözésének fogják tekinteni a nevezett személyek elleni internálási stb. intézkedéseket. Majd rámutattak, hogy szükség van a munkaerőre a mezőgazdasági munkákhoz stb.

A román hatóságok (csendőrség, rendőrség) végzik ezen elemek összeírását, de nincs egységes eljárás a velük szemben alkalmazandó bánásmód tekintetében. Egyes megyékben munkaszolgálatra kötelezik őket, a C.F.R.⁵⁰¹ vonalainak helyreállítására, egyformán kezelve őket a többi munkással; más megyékben (pl. Maros) elkezdték őket internálni.

Szeretném megjegyezni, hogy azok száma, akik ily módon térnek vissza a román területre, napról napra nő; sokan fegyverekkel érkeznek és leadják azokat; az a gyanú, hogy sokan elrejtik a fegyvereiket.

499 Az iraton Kolozsvár van feltüntetve, de az átirat valójában Bukarestben keletkezett.

500 A Székely Határvédelmi Erőkről van szó.

501 Román Államvasutak – Calea Ferate Române.

Ebben a helyzetben határozni kell a fenti személyekkel szemben alkalmazandó bánásmódról: a Fegyverszüneti Egyezmény 2. bekezdésének előírásai⁵⁰² alá esnek-e, internálni kell-e őket, avagy szabadon bocsátani vagy pedig valamiféle felügyelet alatt álljanak a lakhelyükön.⁵⁰³

Ezen kérdés sürgősségére és fontosságára való tekintettel tisztelettel kérem, hogy erről döntsenek és a meghozott határozatot velem is közöljék, hogy a magam részéről intézkedni tudjak.

Kérem, fogadja Elnök úr mély tiszteletem nyilvánítását.

*Főkormánybiztos
dr. Ionel Pop*

B
Bizalmas

246/Kab.

Elnök úr,

Hivatkozván arra az 1944. október 25-i, 761-Kab. sz. átiratra, amely a romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1944. október 24-i (szám nélküli), Vinogradov altábornagy⁵⁰⁴ úr, a romániai Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökének helyettese által aláírt átiratát⁵⁰⁵ tartalmazza, – tisztelettel közlöm az alábbiakat:

Vinogradov altábornagy úr átirata csak azokon a rosszhiszemű információkon alapulhat, amelyeket az erdélyi magyarok bizonyos körei rendszeresen nyújtanak a szovjet katonai parancsnokságoknak azzal a céllal, hogy a katonai parancsnokságok és a román hatóságok között ellentéteket szítsanak és a visszafoglalt Erdélyben élő magyarokat egy, a románok által bevezetett állítólagos szisztematikus terrorizálás áldozataiként mutassák be. E magyar körök ezáltal arra törekednek, hogy amennyire lehetséges, biztosítsák az Erdély fölötti domináns helyzetüket, önmagukat áldozatoknak és a demokratikus mozgalmak üldözött híveinek vagy szimpatizánsainak álcázza.

A Kolozsvári Egyetem „átvételének” esete jó alkalom a fenti magyar mesterkedések bizonyítására.

Kolozsvár felszabadítását⁵⁰⁶ követően a román hatóságok legnyilvánvalóbb kötelessége és joga volt a román uralom bevezetése ebbe a Romániához tartozó városba, abban a szellemben, amely a demokratikus tisztesség, a jogok és szabad-

502 „Románia kormánya és főparancsnoksága kötelezi magát Németország és Magyarország Románia területén található fegyveres erőinek lefegyverzésére és internálására, valamint az említett államok ott tartózkodási hellyel bíró állampolgárainak internálására.” Lásd: *Orosz–magyar fegyverszüneti egyezmény/Groza Péter és Sztalin marsall táviratváltása/Orosz–román fegyverszüneti egyezmény*. Józsa Béla Athenaeum, Kolozsvár, 1945.

503 Október 19-én a Nagyvezérkar az 578.832. sz. rendeletével – ellentmondva a nemzetközi előírásoknak – *hadifoglyoknak* nyilvánította a magyar katonaszökevényeket: a magyar hadseregből „a lakhelyükre visszatért dezertőrök hadifoglyoknak tekintendők és lágerekbe kell internálni őket”. Bukaresti Központi Történeti Levéltár, a Csenedőrség Főfelügyelősége iratai, 1474. fond, 149/1944. csomó, 9.

504 Vinogradov rangja valójában vezérezredes.

505 Lásd a 5. sz. dokumentumot.

506 Október 11-ről van szó, amikor a szovjet csapatok bevonultak a városba.

ságok tiszteletben tartását jelenti és amely a román kormányt áthatja. Éppen ezért 1944. október 12-én utasítottam azokat a különböző hatóságokat, amelyek szervezeti és személyi kereteit előtte felállítottam, hogy menjenek és rendezkedjenek be Kolozsváron, mindenekelőtt pedig hozzanak biztonsági rendszabályokat az ottani közvagyon megőrzése érdekében. Ugyanakkor megkértem a Szeben–Kolozsvári Egyetem rektorát, dr. Iuliu Hațieganu urat, hogy a Professzori Bizottsággal együtt, amelyet a Szenátus az egyetem és a csatolt intézmények átvétele céljából⁵⁰⁷ jelölt ki, hogy utazzon Kolozsvárra. (Mellékelem a Kolozsvár–Szebeni Egyetem rektorának 1944. október 15-én hozott, 2242/1944-es sz. határozatát.)⁵⁰⁸

Azt az Egyetemi Bizottság által követett eljárást, mely a Kolozsvári Egyetem átvétele alkalmából valójában történt, a dr. Iuliu Hațieganu rektor úr által nekem készített jelentés tartalmazza, amelyről itt egy másolatot mellékelek.⁵⁰⁹ Ugyanakkor eredetiben bemutatom dr. Ilie Lazăr úr, a IV. Hadsereg mellett működő jogi tanácsadó [sic!] nyilatkozatát.⁵¹⁰

Ezekből a hitelt érdemlő dokumentumokból kiténik, hogy a román bizottság, élén dr. Iuliu Hațieganu rektor úrral, tisztességesen járt el, elkerülve minden szóbeli vagy magatartásbeli erőszakot és az egész eljárást a legcivilizáltabb módon folyt le, a legkisebb incidens nélkül. Tehát az az információ, amit nyilván a sovinszta magyar körök adtak a Legfelsőbb Szovjet Parancsnokságnak és az miszerint „a fenti személyek megjelentek az Egyetemen és elkergetvén a tudós magyar professzorokat, leszakítván mindenhol a magyar feliratokat, botrányt keltettek stb.”, teljesen nélkülözi a valóságot és ellentmond a valóban megtörtént tényeknek.

Fotókópiában szintűgy mellékelek 6, 1944. október 14-én fölvevett jegyzőkönyvet⁵¹¹ az egyetem és a különálló karok⁵¹² átvételének lebonyolításáról. Az első, az egész egyetem átvételére vonatkozó jegyzőkönyvet a román egyetem részéről az alábbi urak írták alá: dr. Iuliu Hațieganu rektor, A. Ionașcu, a jogi kar dékánja, dr. Coriolan Tătaru, A. Procopovici, Al. Pop, T. Moraru professzorok, majd I. Mușlea igazgató és I. A. Vătășescu főtitkár; míg a magyar egyetem részéről ennek rektora, Miskolczy Dezső.⁵¹³ A dokumentumon rajta van a két egyetem pecsétje is.

E jegyzőkönyv 1–3. pontja pontosan leszögezi, miként zajlott le az átvétel: a legtökéletesebb rendben és egyetértésben.

Miskolczy rektor úr egyetlen fenntartást fogalmazott meg a saját kezűleg írott magyar szövegben, az aláírás fölött: „Tudomásul veszem a 4-es pont kivételével.” (A 4-es pont az egyetem kulcsainak szimbolikus átadására vonatkozott.) Tehát ez a részletkifogás is jelzi, hogy Miskolczy rektor úr mindenfajta kényszerítés nélkül

507 A Bizottság hatalmi jogköre nem csupán a szervezési feladatokra terjedt ki, hanem az épületek vagyónállaga védelmének biztosítására is. Vagyis ez a rendvédelmi szervek igénybevételét jelentette.

508 A mellékletet nem közöljük, az itt olvasható jelentés mellett található, a 64. oldal.

509 A mellékletet nem közöljük, az itt olvasható jelentés mellett található, a 65-66. oldal.

510 A mellékletet nem közöljük, az itt olvasható jelentés mellett található, a 68-69. oldal.

511 A mellékleteket a jelentés mellett nem találtuk.

512 Az egyetem főépületéről és a karok különálló épületeiről lehet szó?

513 A román eredetiben: „Desideriu”.

elfogadta a jegyzőkönyv többi pontját – döntő bizonyítéka annak, miként zajlott le az átvétel folyamata.

A többi 5 jegyzőkönyv, amelyet Miskolczy rektor úr is mind aláírt és amelyeken a magyar egyetem pecsétje is rajta van, bizonyítják, miként történt a karok különálló [épületeinek] átvétele. Mindezen jegyzőkönyvekben Miskolczy rektor úr kijelenti, hogy „tudomásul veszi az átvételt”.

Hat hiteles irat, mindegyik Miskolczy úr, a magyar egyetem rektora aláírásával, ami egy normális, békés, egyetlen incidens vagy akár „botrány” nélküli eljárást igazol.

A Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1944. október 24-i átirata a továbbiakban rámutat, hogy „1944. október 16-án az Egyetemre erőszakkal behatolt egy csoport román katona, valamint civil személyek, Leontin Pop, nagyszebeni Sziguranca-főnök vezetésével és az Egyetemen azzal a jelszóval uszítottak, hogy »ki a magyarokkal az Egyetemről.« Hivatták az Egyetem rektorát⁵¹⁴, Miskolczy Dezsőt és azt ajánlották, hogy adja át az Egyetemet, ugyanakkor azzal fenyegetőztek, hogy »ha nem távozol, leszámolunk veled«”.

A fenti mellékletekből minden kétséget kizáróan bebizonyosodik: ki, mikor és milyen körülmények között hajtotta végre az egyetem átvételét.

Ezt nem 1944. október 16-án hajtották végre, nem botrányal és nem is „egy csoport román katona”, hanem a Kolozsvár–Nagyszebeni Egyetem professzorai, élükön dr. Iuliu Hațieganu rektor úrral, 1944. október 14-én.

1944. október 16-án 12 órakor, amikor a román hatóságok megjelentek a tábornok úrnál, a Kolozsvári Helyőrség Szovjet Katonai Parancsnokánál,⁵¹⁵ azt az utasítást kapták, hogy 14 óráig hagyják el Kolozsvárt, ami meg is történt. Így tehát 1944. október 16., 14 órától kezdődően Kolozsváron nem volt román hatóság.

Kétségtelen, hogy mindaddig, amíg Kolozsváron román hatóságok voltak (2–3 nap), az említett botrány nem történt meg. Nincs tudomásom arról és nem rendelkezem egyetlen jelentéssel sem, ami arra utalna, hogy ezen civil és katonai hatóságoknak a városból való kivonása után az említettek megtörténtek volna. De a közrendért való felelősséget már nem a román hatóságok viselték attól a pillanattól kezdve, hogy a helyi szovjet Parancsnokság utasításai nyomán azon hatóságokat eltávolították Kolozsvárról. Teljességgel bizonyos, hogy egyetlen Nagyszebenből jött személy, egyetlen román hatóság és egyetlen román katona sem követte el azokat az elítélendő tetteket, amelyeket felróknak nekik.

De van még egy erős gyanú arra, hogy azon értesülések, melyek alapját képezik a Szövetséges Ellenőrző Bizottság átiratának, tévesek:

A fent idézett szöveg rámutat, hogy akik az 1944. október 16-i állítólagos botrányt kiprovokálták, azok „Leontin Pop, nagyszebeni Sziguranca-főnök vezetése” alatt álltak. Viszont, ahogy azt megállapítottam, a rendőrség vagy más román hatóság szolgálatában nem található ez a Leontin Pop, ő nem áll semmiféle

514 A román eredetiben „Director” olvasható.

515 Makedon gárdaőrnagy.

kapcsolatban a román hatóságokkal. Az 1940 előtti években valóban a rendőrség szolgálatában állt Kolozsváron egy Leontin Pop, de eltávolították a szolgálatból és a bécsi döntés által leválasztott területen maradt. Lehet, hogy ugyanarról a személyről van szó, mint az átiratban, – de semmi esetre sem vett részt az egyetem átvételének folyamatában, nem volt semmiféle kapcsolata az átvételi bizottsággal vagy a román hatóságokkal.

Annak illusztrálására, hogy a kolozsvári egyetem „tudós magyar professzorainak” mi a tényleges morális és politikai helyzete, szabadon rámutatnom a következőkre:

A megszállt Kolozsváron lévő magyar egyetem tantestületéhez tartozó egyes magyar professzorok Kolozsvár felszabadítása után is helyben maradtak. Ezt most egy állítólagos barátsággal és a románokkal való együttműködési szándékkal magyarazzák, – azzal a demokratikus meggyőződésükkel, amely arra készítette őket, hogy ne kövessék a budapesti hitlerista kormány Kolozsvár kiürítésére s elhagyására vonatkozó parancsát, [és] hogy maradhassanak a felszabadító hadseregek által megteremtett demokratikus légkörben.

Magyar szöveggel és román fordítással is mellékelek egy dokumentumot,⁵¹⁶ ami egyaránt bizonyítja ezen professzorok Kolozsváron való maradásának okát és értelmét. A budapesti magyar királyi vallás- és közoktatásügyi minisztérium 1944. szeptember 28-i, 60.923/1944-IV. sz. átiratáról van szó, amelyet Rakovszky Iván miniszter írt alá, a kolozsvári magyar egyetem tanácsának címezve. Ebből a szövegből kiviláglik:

a) A kolozsvári magyar egyetemi tanács az 1944. szeptember 15-i rendes ülésén elhatározta, hogy még e városnak a román és a szovjet csapatok általi megszállása esetén is Kolozsváron marad. Ezt a határozatot a szenátus és a szóban forgó professzorok „*határozottsága, nemzeti érzése és töretlen erkölcsi bátorsága*” szülte.⁵¹⁷

b) A magyar kormány különös elismeréssel, jóváhagyólag tudomásul veszi az Egyetemi Tanács ezen határozatát, amelyet „*Erdély magyar egyeteme részéről a magyar kultúra és a kötelező nemzeti ellenállás által ihletett állásfoglalás*”-ként tart számon.⁵¹⁸

516 A mellékletet nem közöljük, az itt olvasható jelentés mellett található, a 63. oldalon.

517 A fenti idézet valójában az Egyetemi Tanács korábban meghozott határozatának – Rakovszky általi – utólagos értelmezése. A szeptember 15-i egyetemi tanácsi ülés jegyzőkönyve szerint az intézmény vezetését „az erdélyi magyarságnak különböző foglalkozási és pártállású képviselői keresték fel és arra kérték, tolmácsolja az Egyetemi Tanács előtt az erdélyi magyarságnak azt a kérését, hogy az egyetem még ellenséges megszállás esetén se hagyja el Kolozsvárt, tartson ki az ősi székhelyen, mert Erdély magyarságának szüksége van arra a kulturális tökére, melyet az Egyetem képvisel.” Közli: *Erdély magyar egyeteme 1944–49. II. köt.* (Válogatta, szerkesztette: Lázok János – Vincze Gábor. Bevezető tanulmány, jegyzetek: Vincze Gábor.) Mentor Kiadó, 1998. Marosvásárhely, 120.

518 Szó szerint a levélben az olvasható, hogy „A tek. Tanácsnak ezt a határozatát mint a magyar tudományosság és Erdély magyar egyetemére nézve kötelező nemzeti ellenállás által sugallt állásfoglalásként tekintem és ebben az elhatározásában a tek. Tanácsot minden rendelkezésemre álló anyagi és erkölcsi támogatásban kívánom és fogom részesíteni.”

c) A magyar kormány a Kolozsváron maradt egyetemi tanácsnak teljes erkölcsi s anyagi támogatást nyújt és fog nyújtani ebben a „nemzeti ellenállási” magatartásban.

d) A magyar kormány úgy véli tehát, hogy a Kolozsváron maradt egyetemi tanácsot tekinti egyedüli kompetens hatóságnak vagyis az alárendeltségébe tartozónak.⁵¹⁹

Tehát világos, hogy a kolozsvári magyar egyetem tanári karának tagjai a magyar „nemzeti ellenállás” képviselőiként maradtak ott, mintegy a reakciós és sovinszta budapesti kormány politikájának támpilléreiként, mint akiket az „összes erkölcsi és anyagi eszközzel” [a kormány] fenntart és támogat.

Az a demokrácia, amelyet [az egyetem vezetősége] erősen fitogtat a románokkal szemben, akiket tegnapig bántalmaztak és kicsúfoltak, a kölcsönös tolerancia és közeledés légkörében való kulturális együttműködést óhajtja, mindez azonban nem egyéb egy álarcnál, amely mögött a sovinszta, reakciós, Budapest náci politikáját képviselők csoportja rejtőzik. Ők Kolozsvár felszabadítása után is folytatják [korábbi] tevékenységüket és képviselik ideológiájukat.

A tények és az emberek tárgyilagos vizsgálata mindenki előtt feltárná a dolgok valós oldalát.

Természetesen mindezen rosszhiszemű mesterkedés és oly sok egyéb provokáció ellenére, amelyet a magyar sovinizmusnak a felszabadult területeken maradt képviselői még elkövetnek, a román hatóságokat a tolerancia szelleme, a civilizáció és a teljes korrektség fogja áthatni, tiszteletben tartva az összes román állampolgár jogait, függetlenül etnikai származásuktól vagy felekezeti hovatartozásuktól.

Kérem, fogadja Elnök Úr mély tiszteletem kinyilvánítását.

*Főkormánybiztos,
dr. Ionel Pop*

Román Országos Központi Történeti Levéltár, miniszterelnökségi iratok, Sănătescu-Rădescu-kormányok, 935. fond, 44/1944-45. csomó, iktsz. n., 59-62., Ionel Pop aláírásával ellátott, román nyelvű tisztázat.

⁵¹⁹ Szó szerint a levélben az olvasható, hogy „a fentiek alapján értesitem a tek. Tanácsot, hogy a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem egyedül illetékes hatóságaként az egyetem székhelyén maradó Tanácsot fogom tekinteni.”

MELLÉKLET:

A

România

Comisariatul pentru Administrarea Regiunilor Eliberate ale Transilvaniei

Confidențial

N

Nr.

236/Cab.

Cluj, la 4. noiembrie 1944.

Domnule Președinte,

Cu ocaziunea inspecției pe care am făcut-o în zilele de 26–31 octombrie în județele Trei-Scaune, Ciuc, Odorhei și Mureș – inspecție asupra rezultatului căreia îmi voi lua libertatea a vă prezenta un referat detaliat – am constatat și următoarea situație:

Ungaria a înființat în județele amintite mai sus, „regimentul săcuiești de graniță”, încorporând în ele exclusivi unguri – săcui din județele arătate. Aceste formațiuni militare au luat parte la luptele împotriva armatelor române și sovietice, înglobate fiind în armata regulată ungară din care făceau parte.

Îndepărtându-se frontul, sosesc în satele lor de origină, în număr considerabil oameni, care au făcut parte din armata maghiară și care efectiv au luptat contra armatelor româno-sovietice. Toți încearcă justificarea, că ei au dezertat din armata maghiară, s-au întors la vetrele lor fiindcă nu mai voiau să lupte în acea armată.

Conducătorii unguri localnici, democrați, cu care am avut întrevederi s-au întrepus stăruitor în favorul acestor „dezertori”, cerând să nu fie internați și nici să nu se ia vreo măsură împotriva lor. Aduceau aceeași argumentație pe care am amintit-o mai sus. În aceeași vreme dădeau să se înțeleagă, că vor considera un act de persecuției a minorității maghiare măsurile de internare etc. ce s-ar lua împotriva amintitelor persoane. Apoi arătau, că e nevoie de brațele de muncă pentru muncile agricole, etc.

Autoritățile române (jandarmeria, poliția) fac conscrierea acestor elemente, dar nu se procedează unitar referitor la regimul ce urmează a li se aplica. În unele județe ei sunt trimiși la muncă obligatorie, la refacerea liniilor C.F.R., fiind tratați egal cu ceilalți muncitori; în altele (de ex. Mureș) au început să fie internați.

Voiesc să menționez, că numărul celor ce se întorc în acest fel în teritoriul român, crește din zi în zi; mulți sosesc cu arme și le depun; se bănuiește că mulți își ascund armele.

În aceasta situație este necesar să se ia o hotărâre cu privire la regimul care urmează să se aplice acestor persoane dacă ele intră în prevederile art. 2 a Convenției de Armistițiu, dacă trebuie internate, sau urmează să fie lăsați liberi, sau oarecare supraveghere la domiciliul lor.

Considerând urgența și importanța acestei chestiuni, vă rog respectuos, a decide și a mă încunoștința de hotărârea luată pentru a putea, la rândul meu, să iau dispozițiuni în consecință.

Primiți, vă rog, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

*Înalt Comisar
(ss.) dr. Ionel Pop*

Domniei Sale,
Domnului General de Corp de Armata Adjutant Constantin Sănătescu
Președintele Consiliului de Miniștri

B

România

Comisariatul pentru Administrarea Regiunilor Eliberate ale Transilvaniei

Confidențial

N

N Nr. 246/Kab.

Cluj, la 4 noiembrie 1944

Domnule Președinte,

În posesiunea adresei nr. 761 – Cabinet din 25 octombrie 1944, referitoare la adresa Comisiunii Aliate de Control din România, din 24 octombrie 1944 (fără număr) semnat de domnul general locot. Vinogradov, locțiitorul președintelui C.A.C. din România, – am onoarea a vă duce la cunoștința dvs. următoarele:

Adresa domnului general locot. Vinogradov nu poate avea la temelie decât informațiunile de rea credință, pe care anumite cercuri ale ungarilor din Ardeal, în mod sistematic le dau Comandamentelor Sovietice, în scopul de a provoca disensiuni între aceste comandamente și autoritățile române, și a prezenta pe ungarilor din Ardealul recucerit, ca victime ale unui pretins sistem de teroare introdus de români. Acele cercuri ungurești urmăresc prin acesta să se mențină pe cât posibil în situația de dominanți ai Ardealului, camuflându-se ca victime, și ca partizani sau simpatizanți prigonți ai mișcărilor democratice.

Cazul „preluării” Universității din Cluj e o bună ocaziune pentru a dovedi aceste manevre ungurești.

În urma eliberării Clujului, era cea mai evidentă datorie și drept a autorității românești, să introducă stăpânirea românească în acest oraș aparținând României, în spiritul democratic de omenie și de respectarea a drepturilor și libertăților, care animează guvernul român. Tocmai de aceea, la 12 octombrie 1944, am îndrumat diferite autorități, ale căror cadre le-am constituit înainte, să plece pentru a se instala în Cluj, în prim rând luând măsuri de ordine și menite să conserve patrimoniul public de acolo. În aceeași vreme am rugat și pe domnul rector al Universității din Sibiu-Cluj, domnul prof. dr. Iuliu Hațieganu, ca împreună cu Comisiunea de Profesori, care a fost desemnată în acest scop de Senatul Universitar, să se deplaseze la Cluj pentru a prelua Universitatea, împreună cu

Institutele atașate ei. (Anexez decizia rectoratului, Universității din Cluj-Sibiu, din 15 octombrie 1944, Nr. 2.242/1944).

Procedul urmat de această Comisiune Universitară, și cele întâmplare real cu ocaziunea preluării Universității din Cluj, sunt cuprinse în referatul pe care mi l-a făcut domnul rector dr. Iuliu Hațieganu, și după care anexez aici o copie. De asemenea, prezint în original declarația domnului dr. Ilie Lazăr, consilier juridic pe lângă Armata IV-a.

Reiese din aceste documente, vrednice de încredere deplină, că Comisiunea română, în frunte cu domnul rector dr. Iuliu Hațieganu a procedat cu demnitate, evitând orice violență de limbaj sau de atitudine, și că întreaga procedură a decurs în modul cel mai civilizată, fără de cel mai mic incident. Deci informațiunea dată evident de cercurile șoviniste ungurești Înaltului Comandant Sovietic, și că „toate persoanele specificate s-au prezentat la Universitate și au provocat un scandal alungând din Universitate învățații profesori unguri, rupând pretutindeni inscripțiunile ungurești cartoane cu caracter didactic etc.”, este complet lipsită de realitate și potrivnică faptelor așa cum s-au întâmplat.

Anexez asemenea 6 procese verbale, în fotocopie, asupra operațiunilor de preluare a Universității și a singuratecelor Facultăți, dresate în ziua de 14 octombrie 1944. Primul proces verbal, privind preluarea întregii Universități este semnat din partea Universității române de domnii: dr. Iuliu Hațieganu, rector, profesorii A. Ionașcu, decanul Facultății de Drept, dr. Coriolan Tătaru, A. Procopovici, Al. Pop, T. Moraru, apoi de directorul I. Mușlea și secretarul general I. A. Vătășescu; iar din partea Universității ungurești de rectorul acestuia, dl. Desideriu Miskolczy. Documentul poartă și sigiliile celor două Universități.

În punctele 1-3 ale acestui proces verbal este fixat precis modul cum a decurs actul, preluării: în cea mai perfectă ordine și armonie.

Domnul rector D. Miskolczy a făcut o singură rezervă cuprinsă în textul unguresc scris de mâna sa, de asupra semnăturii: „Iau la cunoștință, în afară de punctul 4”. (Punctul 4 cuprinde predarea simbolică a cheilor Universității). Deci, însăși această rezervă de detaliu denotă că și domnul rector Miskolczy a acceptat perfect nesilit, celelalte puncte ale procesului verbal – dovada peremptorie a modului cum s-a petrecut actul preluării.

Celelalte 5 procese verbale, toate semnate și de domnul rector Miskolczy și purtând sigiliul Universității ungurești, dovedesc modul cum s-a făcut preluarea singuratecelor Facultăți. În toate aceste procese verbale domnul rector Miskolczy declară, că „ia act de preluare”.

În 6 acte autentice, semnate toate de Rectorul Universității ungurești D. Miskolczy se confirmă o procedură normală, pașnică, fără nici un incident sau chiar „scandal”.

În adresa din 24 octombrie 1944 a Comisiei Aliate de Control se arată mai departe, că „la data de 16 octombrie 1944 au pătruns forțat în Universitate un grup de soldați români precum și persoane civile, sosiți din Sibiu și sub conducerea

șefului siguranței locale Leontin Pop, au provocat la Universitate o manifestație cu lozinka „afară cu ungurii din Universitate”. Cei sosiți au chemat pe rectorul Universității, Miskolczy și i-au propus să predea Universitatea, amenințând totodată „dacă nu pleci, o să ne socotim cu tine”.

Din anexele de mai sus, se dovedește fără putință de îndoială, cine, când, și ce împrejurări a făcut preluarea Universității.

Aceasta nu s-a făcut nici la 16 octombrie 1944, nici cu scandal și nici de „un grup de soldați români, etc.,” ci de profesori universitari ai Universității Cluj-Sibiu, în frunte cu rectorul dr. Iuliu Hațieganu, la 14 octombrie 1944.

La data de 16 octombrie 1944, la orele 12, când autoritățile române s-au prezentat domnului general comandant sovietic al garnizoanei Cluj, au primit îndrumarea, ca până la orele 14 să părăsească Clujul, lucru ce s-a și întâmplat. Așa dar, începând de la orele 14 ale zilei de 16 octombrie 1944, în Cluj nu au fost autorități române.

Este cert, că atâta vreme, cât au fost în Cluj (2-3 zile), autorități românești, scandalul de care se face pomenire, nu s-a întâmplat. Nu am cunoștință, și nu am nici un raport, care să denote, că după scoaterea din oraș a acestor autorități civile și militare române, să se fi întâmplat cele relatate. Iar răspunderea pentru ordinea publică nu mai era a autorităților românești din moment ce, în urma dispozițiilor comandamentului local sovietic, acele autorități au fost îndepărtate din Cluj. Ceea ce este cu desăvârșire cert, este, că nici o persoană venită de la Sibiu, nici o autoritate română și nici un ostaș român nu a săvârșit faptele reprobabile, ce se impută.

Dar mai e un puternic indiciu, că informațiunile pe care se bazează adresa Comisiei Aliate de Control sunt eronate.

Se arată în textul citat mai sus, că cei ce ar fi provocat scandalul pretins din ziua de 16 octombrie 1944, ar fi fost „sub conducerea șefului siguranței Leontin Pop”. Or după cum am constatat, în serviciul poliției sau a altei autorități românești nu se găsește acest Leontin Pop, el nu are nici un fel de legătură cu autoritățile românești. În anii dinainte de 1940 era, de fapt, în Cluj, în serviciul poliției un Leontin Pop; acesta a fost însă îndepărtat din serviciu și a rămas în teritoriul detașat prin verdictul de la Viena. Poate să fie aceeași persoană cu cea pomenită în adresă, – însă la nici un caz nu a luat parte la actul preluării Universității, nu a avut nici a atinge cu comisiunea de preluare sau cu autoritățile românești.

Pentru a ilustra care este adevărata situație morală și politică a acelor „învățați profesori unguri” de la Universitatea din Cluj, îmi iau libertatea să vă arăt următoarele:

Unii dintre profesorii unguri cari făceau parte din corpul profesoral al Universității ungurești din Clujul ocupat, au rămas în Cluj și după eliberarea lui. Acum explică ei, această rămânere cu un pretins sentiment de prietenie și dorința de colaborare cu românii, – cu convingerile lor democratice, care i-ar fi îndemnat să nu dea urmare poruncii guvernului hitlerist din Budapesta de a evacua și părăsi Clujul, ca să rămână în atmosfera democratică adusă de armatele eliberatoare.

Anexez în text unguresc și în traducere românească un document, care dovedește și cauza și rostul rămânerii în Cluj a acestor profesori. E adresa Nr. 60923/1944-IV. din 28 septembrie 1944 a ministerului regal ungar al Cultelor și instrucțiunii publice din Budapesta, semnată de ministrul D. Rakovszky Iván, către Senatul Universității ungurești din Cluj. Din acest text, reiese:

a) La 15 septembrie 1944, Senatul universitar unguresc din Cluj, în ședință ordinară, a hotărât să rămână la Cluj, chiar sub ocuparea acestui oraș din partea trupelor române și sovietice. Această hotărâre a fost produsă de „fermitatea, sentimentele naționale și curajul moral neînfrânt” al senatului și al respectivilor profesori.

b) Guvernul ungar cu alese laude ia la cunoștință aprobatoare această hotărâre a Senatului Universității, pe care o consideră „ca o luare de atitudine inspirată de cultură maghiară și de rezistența națională obligatoare pentru Universitatea maghiară a Transilvaniei”.

c) Guvernul ungar dă și va da Senatului universitar rămas în Cluj tot sprijinul moral și material în această atitudine de „rezistență națională”.

d) Guvernul ungar consideră ca singură autoritate competentă, Senatul universitar rămas în Cluj, deci o autoritatea în subordinea sale.

Este deci clar, că membrii Corpului profesoral ungar de la Universitatea ungurească din Cluj, au rămas acolo ca exponenți ai „rezistenței naționale” ungare, ca pionii politici ai guvernului reacționar și șovinist din Budapesta, susținuți și ajutați de acesta „cu toate mijloacele morale și materiale”.

Democrația pe care o afișează, puternic față de românii pe care până ieri îi maltratau și batjocoreau, dorința de colaborare culturală într-o atmosferă de reciprocă toleranță și apropiere, nu sunt decât o mască sub care se ascunde același grup de oameni șoviniști, reacționari, unelte ale politicii naziste ale Budapestei. Ei își continuă activitatea și își servesc ideologia și după eliberarea Clujului.

O obiectivă cercetare a faptelor și a oamenilor, ar dezvălui în fața oricui acest real aspect al lucrurilor.

De sigur, cu toate aceste manevre de rea credință, ca și cu atâtea alte acte de provocațiune pe care le săvârșesc încă exponenții șovinismului unguresc, rămași în teritoriile eliberate, autoritățile române vor fi pătrunse de un spirit de toleranță, civilizație și corectitate desăvârșită, respectând drepturile tuturor cetățenilor români, indiferent de originea lor etnică sau de credința lor religioasă.

Primiți, vă rog Domnule *Președinte*, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

*Înalt Comisar
(ss.) dr. Ionel Pop*

Domniei Sale,
Domnului General de Corp de Armata Adjutant Constantin Sănătescu
Președintele Consiliului de Miniștri